

Godbouwers

Essays over intelligentie vóór God

Godbouwers

Essays over intelligentie vóór God

René Oudeweg

Paradosis

2026

Colofon

Godbouwers
René Oudeweg

Paradosis
2026

Auteur en omslagontwerp: René Oudeweg

ISBN: 9789403900681

NUR: 730

Eerste druk

Gepubliceerd via Bookmundo
para-dosis.nl

© 2026 Paradosis

Alle rechten voorbehouden.

"De mens schiep zijn goden naar zijn beeld; vervolgens begon hij zichzelf naar hun beeld te herscheppen."

Gedrukt in Europa.

Paradosis Publicaties onderzoekt de grenzen van filosofie, technologie, religie en cultuur. *Godbouwers* maakt deel uit van een reeks werken waarin de veranderende verhouding tussen mens, werkelijkheid en transcendentie centraal staat.

Inhoud

Inleiding.....	7
De eerste Godbouwers.....	13
Godbouwers.....	20
De schaamte van het organische.....	29
De stilte na de encyclopedie.....	38
De melancholie van synthetische intimiteit.....	47
De administratieve ziel.....	54
De kathedralen van koeling.....	61
De dood van het origineel.....	68
De nieuwe asceten.....	76
Machines zonder wereld.....	83
Europa na het metafysische faillissement.....	89
De necromantie van taal.....	96
Het einde van de innerlijkheid.....	103

Inleiding

door dr. H. Vedermann, hoogleraar metafysica

Men zou dit boek verkeerd begrijpen wanneer men het leest als cultuurkritiek alleen. Natuurlijk bezit het trekken van cultuurkritiek; het spreekt over artificiële intelligentie, digitale infrastructuur, administratieve systemen, de uitputting van het Europese bewustzijn en de geleidelijke ontbinding van innerlijkheid onder computationele omstandigheden. Maar de diepere inzet van deze essays ligt elders. *Godbouwers* behoort uiteindelijk tot een veel oudere traditie: die van de metafysische diagnose.

Sinds Nietzsche's aankondiging van de dood van God is Europa blijven spreken alsof het probleem hoofdzakelijk religieus was. Men verloor geloof in transcendentie en probeerde vervolgens de leegte te vullen met politiek, geschiedenis, techniek, consumptie of psychologie. Maar wat langzaam zichtbaar wordt, is dat het verdwijnen van God niet alleen een crisis van geloof veroorzaakte, maar een crisis van werkelijkheidservaring. Zodra geen hogere orde meer overtuigend bleef, verloor de mens ook zijn vanzelfsprekende

plaats binnen de wereld. Het moderne subject werd tegelijk radicaler autonoom en existentiëler verweesd.

De twintigste eeuw heeft dat proces niet opgelost maar verdiept. Totalitaire systemen, industriële vernietiging, bureaucratische ontmenselijking en de volledige absorptie van het dagelijks leven in technische infrastructuren hebben de Europese beschaving achtergelaten in een toestand die men wellicht het best post-metafysisch kan noemen. Niet omdat metafysica verdwenen zou zijn, maar omdat zij ondergronds gegaan is. Iedere beschaving bezit metafysische aannames, zelfs wanneer zij zichzelf seculier noemt. Ook de digitale wereld rust op ontologische vooronderstellingen: over intelligentie, bewustzijn, identiteit, tijd, aanwezigheid en werkelijkheid. Het verschil is slechts dat deze aannames zelden nog expliciet worden doordacht. Zij functioneren als infrastructuur.

Precies daarom is dit boek belangrijk.

De auteur begrijpt namelijk iets wat veel hedendaagse denkers ontgaat: artificiële intelligentie is niet uitsluitend een technische ontwikkeling, maar een gebeurtenis in de geschiedenis van het mensbeeld. Zij verandert niet alleen arbeid, communicatie of economie; zij destabiliseert de fundamentele categorieën waarmee de Europese cultuur zichzelf eeuwenlang begrepen heeft. Wat betekent innerlijkheid wanneer taal synthetisch reproduceerbaar wordt? Wat blijft er over van authenticiteit wanneer representatie geen oorsprong meer nodig heeft? Wat gebeurt er met liefde, herinnering en dood in een beschaving die menselijke ervaring steeds vollediger externaliseert naar computationele systemen?

De grote kwaliteit van deze essays ligt erin dat zij weigeren zulke vragen te reduceren tot journalistieke paniek of technologische euforie. De auteur behoort niet tot de

moralisten die iedere innovatie onmiddellijk interpreteren als catastrofe, maar evenmin tot de optimisten die techniek blijven verwarren met beschavingsvoortgang. Zijn houding is wezenlijk Europees in de beste betekenis van het woord: historisch bewust, filosofisch melancholisch en diep wantrouwig tegenover iedere vorm van simplificatie.

Men voelt in deze teksten voortdurend de schaduw van denkers als Günther Anders, Heidegger, Adorno, Bernanos en Cioran, maar zonder dat het boek ooit vervalt in imitatie. Wat hier ontstaat is eerder een eigentijdse vorm van metafysisch proza: essays die denken via sfeer, historische resonantie en intellectuele montage. De stijl bezit daarom een merkwaardige dubbele beweging. Enerzijds spreekt zij in abstracties — infrastructuur, moderniteit, computationele logica, administratieve zichtbaarheid — maar tegelijkertijd blijven de essays lichamelijk en concreet. Warmte van datacenters, slapeloosheid onder schermlicht, de monotone beleefdheid van synthetische stemmen, de stilte na gesprekken met machines: steeds opnieuw wordt zichtbaar hoe grote technische verschuivingen zich uiteindelijk nestelen in het zenuwstelsel van individuen.

Dat onderscheidt dit boek van veel hedendaagse theorie over technologie. De meeste analyses van artificiële intelligentie blijven steken op het niveau van beleid, economie of ethiek. Men discussieert over regelgeving, auteursrechten, banenverlies of risicoanalyse. Natuurlijk zijn dat noodzakelijke kwesties, maar zij raken zelden de diepere vraag wat het betekent voor een beschaving wanneer intelligentie zelf losgemaakt wordt van sterfelijkheid, lichamelijkheid en wereldervaring.

Want precies daarin schuilt de metafysische singulariteit van AI.

Voor het eerst in de geschiedenis verschijnt een vorm van taalproductie die overtuigend menselijk kan lijken zonder verankerd te zijn in een levend bewustzijn. Dat betekent niet noodzakelijk dat machines werkelijk denken — het boek blijft daar bewust ambigu over — maar wel dat menselijke cultuur geconfronteerd wordt met haar eigen externaliseerbaarheid. Taal, herinnering, stijl, affect en zelfs vormen van troost blijken reproduceerbaar via statistische systemen. De schok daarvan is vergelijkbaar met eerdere momenten waarop Europa ontdekte dat zijn centrale categorieën minder stabiel waren dan gedacht. Copernicus decentraliseerde de aarde. Darwin decentraliseerde de mens binnen de natuur. Freud decentraliseerde het bewustzijn binnen zichzelf. Artificiële intelligentie decentraliseert mogelijk de relatie tussen taal en innerlijkheid.

Toch zou het verkeerd zijn deze essays louter pessimistisch te noemen. Hun melancholie is geen nostalgische weigering van moderniteit. Integendeel. De auteur begrijpt scherp dat de technologische wereld niet eenvoudig “van buitenaf” over de mens gekomen is. Zij is voortgekomen uit diepe tendensen binnen de Europese beschaving zelf: het verlangen naar beheersbaarheid, de wantrouwige houding tegenover lichamelijke kwetsbaarheid, de droom van totale administratie, de obsessie met geheugen en de oude metafysische hoop het organische uiteindelijk te overstijgen.

In die zin vormt de titel *Godbouwers* een bijzonder nauwkeurige diagnose. De moderne mens heeft God niet werkelijk verlaten; hij heeft diens functies herverdeeld over systemen. Datacenters bewaren wat vroeger aan eeuwigheid werd toevertrouwd. Algoritmen organiseren zichtbaarheid zoals oude religies morele orde organiseerden. Artificiële intelligentie belooft vormen van alwetendheid die eeuwenlang uitsluitend aan transcendentie werden toege-

schreven. Zelfs de hedendaagse fixatie op optimalisatie bezit nog sporen van ascese.

Maar waar oude metafysica uiteindelijk gericht bleef op betekenis, dreigt de nieuwe technische orde betekenis te vervangen door pure continuïteit. Dat is wellicht de centrale intuïtie van dit boek: dat de moderne wereld alles bewaart behalve het vermogen te verklaren waarom bewaren nog belangrijk is. Zij produceert permanente connectiviteit maar verliest ervaring van aanwezigheid. Zij archiveert herinneringen maar verarmt innerlijkheid. Zij genereert eindeloze taal maar vernietigt stilte.

Misschien verklaart dat ook waarom deze essays zo sterk geobsedeerd zijn door vermoeidheid. Vermoeidheid verschijnt hier niet slechts als psychologisch symptoom, maar als ontologische conditie van de laatmoderne mens. De infrastructuur van de digitale wereld vereist permanente beschikbaarheid, permanente articulatie en permanente verwerking. Het subject raakt uitgeput omdat het gedwongen wordt te functioneren volgens ritmes die oorspronkelijk niet menselijk zijn. Machines slapen niet. Netwerken kennen geen nacht. Alleen het lichaam blijft sterfelijk.

Daarmee raken deze teksten aan een fundamenteel probleem van onze tijd: de spanning tussen computationele orde en organische eindigheid. De moderne beschaving droomt van intelligentie zonder lichaam, herinnering zonder verlies en aanwezigheid zonder kwetsbaarheid. Maar precies daardoor dreigt zij te vergeten dat betekenis historisch altijd verbonden was met sterfelijkheid. Liefde bezit gewicht omdat lichamen verdwijnen. Herinnering doet pijn omdat tijd onomkeerbaar blijft. Een stem ontroert omdat zij ooit zal zwijgen.

De machine kent die voorwaarden niet.

En misschien is precies daarom haar opkomst zo destabiliserend. Niet omdat zij noodzakelijk vijandig zou zijn, maar omdat zij de mens confronteert met de mogelijkheid dat veel van wat hij als uniek beschouwde reproduceerbaar blijkt zonder ervaring. Dat inzicht veroorzaakt geen eenvoudige angst, maar iets subtielers: metafysische schaamte.

De essays in dit boek cirkelen voortdurend rond die schaamte. De schaamte van het organische tegenover systemen die efficiënter lijken dan hun makers. De schaamte van sterfelijkheid binnen een cultuur die permanentie fetishiseert. De schaamte van innerlijkheid binnen een beschaving die steeds meer waarde hecht aan leesbaarheid en predictie.

Toch blijft er, onder alle melancholie, een hardnekkige verdediging van het menselijke aanwezig. Niet humanistisch in naïeve zin, niet gebaseerd op optimistische ideeën over vooruitgang of menselijke goedheid, maar eerder existentieel. De auteur suggereert steeds opnieuw dat juist datgene wat de moderne infrastructuur probeert te neutraliseren — kwetsbaarheid, ambiguïteit, stilte, lichamelijkeheid, eindigheid — misschien de voorwaarden blijven voor iedere werkelijk betekenisvolle wereldervaring.

Daarin ligt de werkelijke ernst van dit boek.

Het vraagt niet of machines ooit bewust zullen worden. Het vraagt of mensen nog in staat zullen blijven een wereld te bewonen die meer is dan informatieomgeving. Dat is geen technische vraag meer. Het is een metafysische.